

Kuopion kulttuuripalvelukeskus

Kuopion Kulttuuripolku
YMPÄRISTÖPOLKU

PYÖRÖN KOULUN KULTTUURIYMPÄRISTÖPOLKU

Minna Halonen

Sisällys

1. OPETTAJALLE.....	3
2. PETOSEN KAUPUNGINOSAN KULTTUURIYMPÄRISTÖ	5
2.1 Historiaa ympäristöpolulla.....	7
2.2 Sanasto ja hakusanoja.....	10
3. ASTU KULTTUURIPOLULLE	12
3.1 Valmistele ja käytä aisteja	12
4. AJAN KERROKSET	15
4.1 Taustoita	15
4.2 Tunnista muutokset.....	17
5. ARKKITEHTONINEN TILA.....	18
5.1 Lue ja tallenna ympäristöäsi	18
5.2 Tehtävä rakennustutkijana.....	20
6. MATERIAALIMAAILMA.....	21
6.1 Yksityiskohdat ja esteettisyys	21

7. TEE KOHDE TUTUKSI.....	22
7.1 Arvosta ympäristöäsi.....	22
7.2 Valmista kokonaiselämys.....	22
8. KIRJALLISUUS JA LÄHTEET	24
9. LIITE 1.....	25

1. Opettajalle

Ympäristöpolku-kokonaisuus voidaan sisällyttää 5. lk:n historian, maantiedon, äidinkielen, matematiikan ja kuvataiteen opetukseen. Kokonaisuuden tavoitteena on tarkastella omaa elinympäristöä itse havainnoiden, tutkien ja kokeillen kokonaisvaltaisesti eri lähtökohdista eri oppiaineissa.

Ympäristöpolku-materiaalia voidaan hyödyntää myös muilla luokka-asteilla sitä soveltaen ja muunnellen.

SISÄLTÖ:

- kotiseudun ja oman elinympäristön historia
- muistelujen, kirjoitusten, kuvien ja rakennetun ympäristön merkityksien tulkitseminen
- kulttuuriympäristö-käsitteeseen tutustuminen oman toiminnan kautta
- ympäristön muutosten huomioiminen
- tekstin tuottaminen, suullinen ilmaisu
- kuvataiteessa erilaisten materiaalien yhdistäminen, kierrätysmateriaalit
- karttojen tulkitseminen
- geometria, arviointi

LISÄARVO OPETUKSELLE

Lähiympäristö tarkoittaa sitä aluetta, jossa ihminen liikkuu ja elää päivittäin. Se muuttuu ihmiselle ajan myötä niin itsestään selväksi, ettei sen erityispiirteitä enää erota. Rakennettu ympäristö on pitkäikäistä ja se on näkyvä osa koko kulttuuriperintöä. Kulttuuriympäristössä näkyy ajallinen kerroksellisuus aikaan sidottuine arvoineen ja tuon ajallisen jatkumon ymmärtäminen auttaa meitä näkemään itsemme osana suurta kulttuuriperintöä.

Lähiympäristön tunteminen lisää turvallisuuden ja tuttuuden tunnetta sekä kasvattaa yhteenkuuluvuutta ihmisen ja ympäristön välillä. Yhteenkuuluvuus lisää vastuullisuutta ja halua huolehtia yhteisestä ympäristöstä. Kotiseutu näyttäytyy arvokkaana ja tärkeänä paikkana ja asiana ihmisen elämässä.

Ympäristöpolun havainnointi- ja tutkimistehtävillä pyritään lisäämään oppilaiden kykyä nähdä ja katsoa omaa lähiympäristöään ja sen erityispiirteitä sekä hahmottaa ympäristön ajallinen kerroksellisuus. ”Täällä on asunut ihmisiä myös ennen minua.” Tavoitteena on kasvattaa oppilaiden arvostusta lähiympäristöään kohtaan ja tukea vuorovaikutussuhteen syntymistä oppilaan ja ympäristön välille.

1. Opettajalle

TEHTÄVÄT

Opettaja voi valikoida tehtävistä omalle luokalleen sopivimmat ja yhdistellä niitä myös muuhun opetukseen. Oppilaita kannustetaan omaan havainnointiin, pohdiskeluun, tutkimiseen ja kriittiseen ajatteluun. Oikeaa tai väärää ajatusta, vastausta tai tuotosta ei ole!

Kulttuuriympäristön käsittely kannattaa aloittaa virittäytymistehtävien avulla, jotka johdattelevat oppilaat aihealueeseen. Niissä tarkastellaan kulttuuriympäristöä aistien ja tunteiden avulla. Virittäytymistehtävät herkistävät ja motivoivat sekä oppilaat että opettajan uuteen asiaan. Niiden tavoitteena on antaa käsiteltävästä aiheesta omakohtainen tunnekokemus ja elämys ja tukea tiedon omaksumista. Aisti- ja tunnetehtävät helpottavat ympäristön arviointia, jäsentämistä ja niiden avulla voidaan kokea tuttu ympäristö uudella tavalla.

Draamaleikki on myös eräänlainen virittäytymistehtävä kulttuuriympäristöaiheeseen, mutta metodia voidaan käyttää myös syventämään aikaisemmin opittua tietoa. Draaman avulla voidaan tuoda esille tunnepitoisia asioita ja käsitellä vaikeampia merkityksiä ja ajatuksia.

Rakentelu- ja suunnittelutehtävät sekä karttatehtävät kehittävät ja tukevat oppilaan avaruudellista hahmottamista. Hahmottaminen myös auttaa oivaltamaan ympäristön ja ihmisen mittasuhteita. Rakennuksen tutkiminen auttaa kiinnittämään huomiota rakennettuun ympäristöön yleisesti ja tulkitsemaan siihen liittyviä merkityksiä.

Tehtävät, jotka liittyvät olemassa olevien asioiden arvioimiseen, kritiikkiin ja uusien ehdotusten suunnitteluun kehittävät oppilaan kykyä vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Oppilaalla on mahdollisuus arvioida ja arvottaa ympäristöään ja näin jättää oma jalanjälkensä kulttuuriympäristöön seuraavien sukupolvien arvioitavaksi.

Elämyksellistä polkua omaan kulttuuriympäristöön!

2. Petosen kulttuuriympäristö

Pyörön koulun ympäristöpolulla liikutaan liikenteen pääväylien Petosen-, Pitkälahden ja Hulkontien rajaamalla alueella. Mukaan polulle mahtuvat myös Litmasenlammen viheralue ja Lippumäen kallio uimahalleineen. Petosen keskuksen tunnusmerkkiä Pyörönkaarta tarkastellaan pääosin kaupunkiympäristönä rakennusten, palveluiden, väylien ja aukoiden avulla. Kulttuuripolulla pohditaan myös, miksi Petosta sanotaan Kuopion tytär- ja puisto-kaupungiksi.

Petosentie katkaisee yhteyden Lippumäen ja torin liikekeskuksen välillä. Pelastusopiston rakennukset rajaavat Hulkontietä.

Pyörön kerrostalo- ja liikekeskusta lähestytään liikenteen pääväyliä kävelen, pyörällä tai autolla eri ilmansuunnista. Pitkälahden- ja Hulkontietä kuljetaan aluksi tiiviisti rakennettujen asuinalueiden läpi. Matkalla nähdään Pitkälahden ja Litmasen eri ikäisiä omakoti-, rivi- ja pienkerrostaloja pihapiireineen. Asuinalueiden välissä huomaa kevyenliikenteen ja viheralueiden runsaan verkoston. Pyörönkaaren kohdalla väylien ja rakennusten mittakaa-va muuttuu. Pyörön keskuksen maamerkinä ovat Pyörönkaaren esplanadi, Petosentietä katsottuna liikekeskuksen tiivis rakennusryhmä sekä Pelastusopiston moderni kaareva asuinrakennus Petosen- ja Hulkontien risteyksessä.

Pyörönkaari muodostuu kaarevasta pitkästä puistokadusta, jota rajaa korkeiden rakennusten tiivis ja yhtenäinen julkisivu. Puistokadun keskellä on hiekkakäytävä (jalankulkuun) ja katutilaa elävöittäviä puistopuita. Uloinna kadulla ovat ajoradat ja jalkakäytävät. Liikenne puistokatua pitkin on ajoittain vilkasta. Korkeiden rakennusten katutasossa sijaitsee erilaisia liikkeitä ja palveluita mm. Petosen kirjasto. Puistokatu päättyy Pitkälahden- ja Hulkontien pääliikenneväyliin melko vaatimattomasti ilman näyttäviä maamerkkejä.

2. Petosen kulttuuriympäristö

Pyörönkaaren puistokatu, liikkeitä ja päätteenä Hulkontiellä Pelastusopiston torni.

Pyörönkaaren puistokadun poikki aksiaalisesti sijaitsevat asukkaille suunnatut palvelut. Poikittainen liikenne on rauhallista, sillä se ohjautuu puistoja, aukioita ja kevyen liikenteen väyliä pitkin. Arjen ympäristössä samalla poikkiakselilla kohtaavat Litmasen lampi ja liikunta-alue urheilukenttineen, Pyörön koulu, monitoimikeskus Pinari ja Petosen asukastupa, seurakuntatalo, puistokadun ja torin aukio, terveysasema sekä Petosen kauppakeskus. Petosentien yli kauppakeskukselta katsottuna akselin päätteenä sijaitsee Lippumäen kallioalue, uima- ja jäähalli.

Kohteita Pyörönkaaren puistokadun poikkiakselilla (koillinen ja lounas)

2. Petosen kulttuuriympäristö

2.1 HISTORIAA YMPÄRISTÖPOLULLA

Kuopion alueella ja Kallaveden rannoilla tiedetään olleen vuoden pyyntikiertoon liittyvää tilapäistä asutusta n. 3000 eaa. Nämä ihmiset olivat alkuväestöä, eli pyyntikulttuurin mukaan eläviä saamelaisia. Metsästys ja kalastus olivat tuolloin ihmisten tärkein elinkeino. Hyvät kalavedet, kuten Kallaveden suojaisat lahdet ja Kuopionniemen alue, sekä antoisa riistamaa houkuttivat ihmisiä rakentamaan varhaisimmat asumukset: kodat, maa- ja savusaunat eräsijoille. Kivikautisen asuinpaikan voi hyvin uskoa olleen suojaisella Jynkänlahdella, mistä on löytynyt muinaisen ranta-asutuksen jäljiltä kivikirves ja kvartsikaavin.

Myöhempiä rautakauden (800–1100 jaa) aikaisia asumisen jälkiä ei Pohjois-Savosta ole vielä löydetty. Tämä johtuu osin siitä, että varhaiskeskiaikainen asutus Savossa keskittyi ”Savilahteen” (Savolahti) nykyisen Mikkelin ja Juvan seudulle. Kuopion Haminalahdesta löydettiin kuitenkin 1800-luvun lopulla rautakautisia koruja, mikä viittaa siihen, että siellä oli pysyvämpi rautakauden eräasema, satama eli hamina ja kauppapaikka. Kauppapaikalle Haminalahden kuljettiin kesällä järven selkiä ja -lahtia etelästä Kallaveden ja Koiraveden suunnalta Matkusjärven kannaksien yli veneellä taivaltaen. Talvella kuljettiin samaa reittiä hiihtäen.

Keskiajalla Pohjois-Savon metsissä liikkui eri heimojen eränkävijöitä: ensin Hämeestä, sen jälkeen Muinaisesta Karjalasta ja Etelä-Savosta. Savolaiset alkoivat erottautua omaksi heimokseen 1300-luvun alussa. Vanhoja eräiteitä ja kauppapaikkoja seuraten asutus laajeni siten, että ensimmäisenä asutettiin Etelä-Kallaveden rannat, Haminalahti, Hiltulanlahden vedenpoukamat ja sitten Toivalan ja Jännevirran tienoot. Pohjois-Savon asuttaminen

oli vilkkaimmillaan 1520–30-luvulla. Myös kirkko ja kruunu vaikuttivat siihen, mihin Pohjois-Savon kiinteä asutus, kappeli, kirkko ja kirkkopitäjä syntyivät. Kirkkopitäjät perustettiin vanhojen heimojen ns. muinaispitäjien päälle. Kuopion kirkkopitäjän alue, Tavin-salmen pitäjä, ja ensimmäinen kirkko perustettiin Kuopionniemelle 450 vuotta sitten. Pitäjä sai uudisasukkaita etelämpää Juvalta, Säämingistä ja Rantasalmelta. Näin savolaiset asettuivat pysyvästi alkujaan saamelaisten perinteisille riistamaille ja aloittivat kaskiviljelyn alueen mäkisillä rinteillä.

Kuopionniemen alueella oli 1550-luvulla seitsemän taloa. Talot tunnetaan isäntien nimellä: Pekka Julkunen, Suni Niutas, Olli Hatsonen, Lauri Koljonen, Heikki Lappalainen, Tuppurainen. Talonpojat olivat Kuopion kaupunkiasutuksen alku. Kaikki alueen suuret talonpoikaistalot annettiin myöhemmin kruunun käskystä säätyläisille, sotilaille ja virkamiehille viljelystiloiksi. Kaupungista etelään olivat Pappilankylän, Harjulan, Rauhalahden ja Haminalahden tilojen maa-alueet.

Suomen sodan aikaan 1800-luvun alussa oli Jynkän torppakylän paikkeilla Jynkänlahden pohjukassa pelottava sotatanner ja suomalaisten joukkojen viivytysasemat. Suomen sodan ensimmäinen huomattava taistelu käytiin 15.3.1808 Jynkänlahden ja Lehtoniemen karuilla rannoilla sekä järven jäällä. Lippumäellä, joka tunnetaan myös nimellä ”Lakumäki”, oli suomalaisten joukkojen etuvartio. Mäeltä avautui nykyisen Pelastusopiston suuntaan kaskiaukea ja näkymä talvitielle. Mäki oli hyvä vartioasema, jolta tähytettiin vihollisjoukkojen liikkeitä ja lähestymistä. Jynkän taistelu aloitti sotatapahtumien sarjan, joka muutti Savon ja koko Suomen historian kulkua. Kuopion alueen siviilit kärsivät sotajoukkojen

2. Petosen kulttuuriympäristö

mielivallasta ja tuhotöistä. Taloja ja torppia poltettiin ja ruokavarastoja ryöstettiin. Sota toi kuitenkin esiin Savon rykmentin miesten yksimielisen tahdon ja urheuden puolustaa kotiseutuaan. Tästä on kertonut kansallisrunoilijamme Johan Ludvig Runeberg.

1800-luvun alussa Harjulan, Hatsalan ja Rauhalahden maat muodostivat mahtitilan, jonka omisti Suomen sodassa ritariksi lyöty ”Ukko Lode”. Myöhemmin Rauhalahi ja Haminalahden hovi olivat sukulaistaloja, jotka yhdistivät voimansa nykyisen Jynkän, Petosen ja Pitkälähden alueen kehittämiseksi. Petosen ja Pyörön alue on muodostunut Rauhalahden entisille maille. Jynkässä, Petosen sekä Savolanniemen alueella useita Rauhalahden torppia. Kaikilla mahtitiloilla oli torppariasutusta laajalti. Torpat olivat tilojen talouden perusta. Torpparit raivasivat uudistalot ja kaskimaat kauaksi tiloista ja tekivät päivätyötä eli taksvärkkiä tilalle. Torpan vuokra maksettiin työnä ja hyödykkeinä tilalle. Torppien määrä osoitti tilan vaurautta, mutta myös torppareiden sitkeyttä, sillä elinolot kaskimailla olivat yksinkertaiset ja ankarat. Torppareiden elinkeinoista tärkein 1800-luvulla oli maanviljely ja kalastus. Mäkisille rinteille raivattiin kaskihalmeita ja viljeltiin kaskiruista. Kalastuksella, pääosin nuotanvedolla, oli suuri taloudellinen merkitys. Kalasaaliit, -lajit ja kalastusvälineet vaihtelivat vuodenaikojen ja vesiympäristön mukaan. Parhaille kala-apajille nuottakunnat antoivat omat nimensä. Apajia ei haluttu paljastaa naapureille eikä toisille nuottakunnille.

Talviteitä kuljettiin muinoin salmien ja järvenselkien yli hiihtäen tai reellä. Talvitie kaupungista etelään kulki Kuopionlahdelta Kumpusaaren ohi, jossa jäätie erkani Rauhalahden kartanolle, ja jatkui Kärängän sivuitse haarautuen Jynkänlahteen sekä Lehtoniemelle. Jynkänlahdesta tie jatkui Pikku-Petosen lammen (nyt kaksi lampea) kautta ja Lippumäen

sivuitse Pitkälähteen. Pitkälähdellä yhtyivät 1800-luvun lopulla Kuopiosta Savilahden ja Leväsen kautta Helsinkiin vievä maantie sekä paikallistiet. Lehto- ja Rautaniemen suunnalta tuli Petosen ja Pitkälähden suuntaan useita polkuja. Rauhalahden kartanolta oli myös polku- ja kärrytie sen torpille Pölläkänlahdelle sekä Savolanniemeen.

Tehtaiden rakentaminen seudulle 1900-luvun vaihteessa mahdollisti torppareiden palkkatyön, jonka uskottiin luovan taloudellista tasa-arvoa yhteiskuntaluokkien välille. Savon radan rakentaminen samaan aikaan nopeutti teollistumisen tuomia muutoksia. Rata loi uusia yhteyksiä ja verkkoja niin kaupalle kuin teollisuudelle. Pitkälähden sekä Jynkän suunnalla kasvoi ruukki, rata- ja tehdastyöläisten yhteisöt. Jynkässä oli kalkki- ja tiiliruukki ja Pitkälähdessä saha- ja vaneritehdas. Tehdastyö ei kuitenkaan tuonut vaurautta työläisille ja pettymys ankarista työ- ja asuinoloista purkautui sisällissodan aikana 1910-luvun lopulla. Toisaalta tehdasyhteisöjen sisäinen kontrolli ja yhteishenki auttoivat ihmisiä pahimman yli, eivätkä seudun tehtaanjohto tai työläiset taistelleet verisesti näillä seuduilla. Sodanjälkeinen torpparilaki hyvitti menetyksiä, kun se mahdollisti 1920-luvulta alkaen torppareiden lunastaa torpan omaksi. Torpparista tuli vihdoinkin oman talon isäntä.

Petosen alue kuului 1960-luvun lopulle asti Kuopion maalaiskuntaan ja oli liki rakentamaton umpimetsää. Yhdistyminen kaupunkiin aloitti uusien asuinalueiden suunnittelun 1970-luvulla. Vanhinta rakennuskantaa edustavat Pitkälähden ja Petosen alueen lounaiskulmassa jälleenrakennuskauden 1940–50-luvun pientalot. Petosen alue on rakentunut metsään ja kallioiseen maastoon 1980-luvun puolivälistä alkaen. Sitä kutsutaan lähiöksi ja tytärkaupungiksi. 1990-luvun vaihteen talouslama katkaisi siivet Petosen huikkeimmilta kasvusuunnitelmilta.

2. Petosen kulttuuriympäristö

Vielä 1990-luvun lopulla Pyörön koulun koillis- ja itäpuolella oli korttelin verran rakentamattomaa tuoretta kangasmetsää ja suota, korpea ja nevaa. 2000-luvun alussa jatkettiin Petosen ydinkeskustan aluetta mm. rakentamalla Pyörön julkisten palveluiden keskuskortteli ja Petosen vaapaa-ajan keskus (monitoimikeskus). Petosen jatkeeksi on 2000-luvun vaihteessa käynnistetty uuden asuntopuiston Saaristokaupungin rakentaminen Lehtoniemen, Rautaniemen ja Savolanniemen maisemiin. Saaristokaupungin uudisasukkaat vilkastuttavat tulevaisuudessa varmasti myös Petosen kaupunginosan elämää.

Petosen alueen ensimmäinen koulu oli 1900-luvun vaihteessa Pölläkässä, Räsäsen torpassa. Siellä kävivät aluksi myös Jynkän torppareiden lapset. Jynkkään perustettiin vuonna 1906 kansakoulu ja Pitkälähteen vuonna 1933. Kuopion maalaiskunnassa oppivelvollisuus tuli virallisesti voimaan vuonna 1930. Vuonna 1968 perustettu Petosen–Jynkänlahden yläaste sai oppilaita laajalta eteläiseltä koulualueelta. Petosen laajentuneille asuinalueille on rakennettu kouluja uusien asukkaiden ja lasten tarpeisiin 1980–90-luvulla Pyörön sekä Pirtin alueille. Pyörön ala-aste valmistui vuonna 1990 ja sen on suunnitellut arkkitehti Heikki Taskinen. Uusin Petosen kaupunginosan lähikouluista on Aurinkorinteen koulu, joka valmistui vuonna 2002.

2. Petosen kulttuuriympäristö

2. 2 SANASTO JA HAKUSANOJA

Arkkitehtuuri, rakennustaide

tilan, muotojen, värien, materiaalien ja massan taidetta, käytännössä jokin rakentamisesta syntynyt rakennus, joka edustaa tiettyä tyyliä tai rakennusperinnettä, sitä voi tutkia, aistia ja kokea.

Arvokas kulttuurihistoriallinen kohde

kulttuuriympäristössä tutkittu (inventoitu), suojeltu ja hoidettu kohde, joka on luokiteltu valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaaksi. Kohteen tyypillisyyttä, ikää, harvinaisuutta, kerroksisuutta, kertovuutta ja omaleimaisuutta arvostetaan.

Eräsija

eräkaudella kylien ja talojen usein kaukaiset erämaat olivat eränkäynnin reviiriä; reviirin merkkeinä olivat tilapäisasumukset ”eräsijat” esim. maasaunat ja kodat; eräsijan reviirillä oli lisäksi rajakiviä, pilkkoja puissa, pyyntikuoppia ja muita ansoja omistuksen merkkeinä.

Esihistoria

Suomessa 8400 eaa.–1300 jaa. on aika, jolta ei ole kirjallista lähdemateriaalia: kivi-, pronssi- ja rautakausi.

Historiallinen aika ja uusi aika

aika, jolta Suomessa on kirjallista lähdemateriaalia; keskiaika 1200–1520 -luvulla; Uuden ajan murros renessanssi, uskonpuhdistuksen ja valistuksen aika; Ranskan vallankumouksen ja vapauden aatteen vaikutukset 1700-luvun lopulla.

Kaski ja kaskiviljely

ennen peltoviljelyä vallalla ollut maanviljelytekniikka, jota käytettiin metsäisillä alueilla; kaskettaessa metsämaan puut hakataan ja poltetaan jolloin puuston luovuttama tuhka lannoittaa maaperää ja maaperän ravinteet muuttuvat viljelyyn sopiviksi; Pohjois-Savossa on kaskettu vielä paikoin 1900-luvun alussa.

Historiallinen kerroksisuus

Alueen tai kohteen ominaispiirteet, eri aikakausien rakenteita, materiaaleja, tyylipiirteitä jotka ilmentävät rakentamisen ja käytön historiaa (jatkuvuutta); arvoperuste, jolla osoitetaan kohteen omaavan useita historiallisia kerroksia – ihmisen jättämiä jälkiä, joita voidaan tutkia sekä tallentaa.

Kulttuuriperintö

ympäristöstä löytyvät inhimillisen toiminnan jäljet, sisältää tietoa ihmisten elämästä ja toimista sekä taitojen kehityksestä. Perintö voi olla käsitteellistä, kuten uskomus, arvo tai toimintatapa.

Kulttuuriympäristö

ihmisen muokkaama ympäristö, muinaisjäännökset, rakennukset, tiet, puistot ja maatalousmaisema (viljely ja perinnemaisema).

Kulttuurihistoriallinen inventointi

on järjestelmällistä tiedon hankintaa ja tallentamista: maisemasta, rakennetusta ympäristöstä, muinaisjäännöksistä ja biologisesta kulttuuriperinnöstä. Hyvin tehty inventointi tiivistää tarkastellun kohteen kulttuurihistorialliset ominaispiirteet ja merkityksen sekä antaa tietoa ympäristön hoidosta ja suojelusta paikallisille asukkaille.

2. Petosen kulttuuriympäristö

Muinaisesine

yli 100 vuotta vanha esine, jonka omistajaa ei tunneta ja joka on yhteistä kulttuuriomaisuutta, löytöpaikka tulee ilmoittaa maakuntamuseoon tai Museovirastoon.

Muinaisjäännös

ympäristössä säilyneitä ihmistoiminnan jälkiä 10 000 vuoden ajalta; asuinpaikkoja, tulisi-joja, hautoja ja kalmistoja, uhri- ja rituaalipaikkoja, kalliomaalauksia, linnoitusrakenteita, pako- ja turvapaikkoja.

Rakennettu ympäristö ja rakennusperintö

rakennukset, rakennelmat, pihapiirit, puistot, kadut, sillat, tiet, kanavat ja ihmisen rakentamat merkit ympäristössä eri aikakausilta.

Rakennustutkija

museon palveluksessa työskentelevä rakennusperintöasioiden asiantuntija, jonka tehtäviin kuuluu mm. ympäristössä tehtävän rakennustutkimuksen järjestäminen.

Rakennushistoria

historia rakennuksissa on ihmisten asumisen ja elämisen jälkiä, aikaa, perinteitä, kertomuksia, tietoa ja tunnelmia, jäljet näkyvät mm. materiaaleissa, muodoissa ja rakenteissa.

Torppa

tarkoittaa alkuaan metsämaalle perustettua uudisasutusta ja myöhemmin maanviljelyä varten vuokralle annettua maatilan aluetta. Vuokran torpparit maksoivat päivätöinä eli taksvärkinä vuokraisännälle.

3. Astu kulttuuripolulle

Tutustumistehtäviin polulla kuuluvat: karttaesitykset, historiatiedot, kokemukset ja elämykset lähiympäristössä. Elämykset tallentuvat aistien välityksellä. Tutkittavien kohteiden avulla on tavoite ymmärtää ympäristökokonaisuuden monimuotoisuus, arvot ja kerroksisuus. Yhden osatekijän muutos ympäristössä vaikuttaa aina kokonaisuuteen.

3.1 VALMISTELE JA KÄYTÄ AISTEJA

1. *Nuuskikaa Pyörönkaaren akseleilla.* Kartoittakaa Pyörönkaaren pääliikenneväylän pituus- ja poikkiakselit käyttäen kaupunkikarttaa. Lähtekää ensin retkelle Pyörönkaaren puistokadun pituusakselia pitkin ja seuraavaksi poikkiakselia pitkin koululta keskuskorttelin torille. Suunnitelkaa myös kävely- tai polkupyöräretki pääväylien ulkopuolelle mäelle, metsään, kallioiselle rinteelle, puistoalueelle sekä lähiliikuntapaikalle. Herkistäkää aistit vuoronperään. Aikaisin keväällä tai myöhään syksyllä, kun puissa ei ole lehtiä, näkymät mäiltä ovat parhaimmillaan.

- Tutki katseella kouluympäristöä ja Pyörönkaarta. Kuvaile, miten kaupunkikuvassa erottuvat (tuntomerkit) erilaiset liikenneväylät, katujen päätteet, aukiot, parkki-, liikunta- ja leikkipaikat.
- Valpastu ja tunnustele rakennusten lähellä. Kerro, mitä värejä, viivoja, materiaaleja, aukkoja, ulokkeita, pintoja, ääniä ja tuoksua huomaat rakennuksissa.
- Kuuntele erilaista tietilaa. Tutki, miten ja missä liikenteen ääni liikkuu, heijastelee, kaikuu tai häviää kadulla? Kuvaile liikenteen ja mahdollisia luonnonääniä ilmeilläsi.
- Pysähdy siinä missä tunnet tuulen, mihin mahdut piiloon, missä voit hyppiä kivillä, missä näet kauas, missä viihdyt tai missä on pelottavaa? Näytä kehonkielellä miltä näillä paikoilla tuntuu.
- Osoita polun varrella ihmisen muovaama luonnontila: kallioleikkauksia, maastorakenteita, kaupunkimetsää, missä metsä ja puutarha kohtaavat, missä puut ja pensaات antavat suojaa, reunustavat tai ovat koristeena?

Kaupunkilaisten omatekoinen retkipaikka, aaltoilevaa seinää ja puistopuita sekä kevyen liikenteen väylä kaupunkimetsässä.

- Ympäristö on peilisi ja se kertoo sinusta. Ota kävelylle mukaan käsipeili. Valitse erilaisia pysähdyspaikkoja ja katso peilistä sen heijastamaa ympäristöä. Kerro ja kuvaile mitä näet? Onko ympäristösi kaunis, likainen, keskeneräinen, villi, hoidettu vai hoitamaton?
- Missä on Pyörön koulun tai kodin ympäristössä lasten ja nuorison oma tila? Osoita tila kaupunkikartalta. Kuvaile ja valokuvaa miltä oma tila näyttää, kuuluu ja tuoksuu? Anna tilalle kuvaava lempinimi.

3. Astu kulttuuripolulle

2. *Kaupunginosan ja ihmisen mittasuhteet.* Tarkkaile ihmisiä ja ympäristöä katukuvassa.

- Valokuvaa, missä ihmiset liikkuvat aamulla, keskipäivällä ja illalla: aukioilla, väylillä vai rakennuksissa.
- Katso viereisiä valokuvia Pyörönkaareltä ja kerro miksi arkena klo 14, jolloin kuvat on otettu, kaupunkitila näyttää suurelta ja autiolta?
- Arvioi ihmisten, aukoiden ja väylien mittasuhteita. Arvioi, onko Pyörön kaupunkikuva suunniteltu aikoinaan suuremmille asukasmäärille? Käytä omaa kehoasi mittatikkuna. Kerro, missä ihmiset näyttävät ympäristössään pieniltä ja missä suurilta? Kokeile seisoa aukion keskellä, rakennuksen sivulla ja oviaukossa; istu puiston penkillä, terassin tai metsän kivellä; kävele puistokadun keskellä, jalkakäytävällä, polulla tai rapuilla.
- Ota oma kuva (valokuva): minä ja katu. Mistä löydät Pyörössä ”katu-uskottavan” pyörän, auton, kaupan, ihmisen tai talon? Järjestäkää valokuvista koululle ”Pyörön katukuva” -näyttely.

3. Astu kulttuuripolulle

3. *Siistit puistokaupungin väylät.* Reunusta tuttu tie tai oikopolku siistiksi.

- Googleta kansalaisen karttapaikka. Tutki verkkosivulla ilmakuvaa Petosen alueelta. Huomioi viherverkosto, väylät ja asutusalueet. Kirjoita mitkä ovat Petosen puistokaupungin tunnusmerkit? Miten viherverkosto jäsentää aluetta ja ohjaa liikennettä koululle tai kotiin?
- Ota valokuva mieluisesta puistotiestä. Piirrä, kuvakäsittele kuvaa tai tuunaa tulostettu valokuva (siirrä kuva word.doc liitetiedostoksi) siten, että suunnittelet kävelytien ja oikopolun ympäristön viihtyisäksi sekä siistiksi. Korosta viheraluetta ja luonnonpuita, suuntaa katse liikkumisen suuntaan maamerkeillä ja istutuksilla, reunusta kauniiksi rakenteilla tai kivillä, mieti miellyttävä kävelyn ja pyöräilyn sopiva päällyste. Huomioi eri vuodenaikojen värit luonnossa ja istutuksissa.
- Pohdi, mitä tarkoittaa sanonta ”roska kerää roskaa”? Löydätkö kouluympäristöstä siistittäviä puiston osia? Järjestäkää siivoustalkoot lähiympäristössä.

4. Ajan kerrokset

Ajan kuluessa ympäristömme muuttuu. Muutoksia aiheuttavat ihmiset ja luonnonolot. Ympäristössä, rakennuksissa ja rakennelmissa on historian jälkien kerroksia. Ne ovat kuin ”johtolankoja”, joita tutkimalla voidaan erottaa eri-ikäisiä materiaaleja, tyylejä, tiloja, toimintoja, taitoja, perinteitä, käyttötapoja jne. Voitte pohtia, miten vanhaan puutaloon vaikuttaa sen korjaaminen uusien materiaalein? Kohteiden tutkiminen on yllättävää ja jännittävää salapoliisityötä.

4.1 TAUSTOITA

MAANTIETO JA BIOLOGIA

1. Piirtäkää Jynkkä-Petonen-Pitkälahti alueen kulttuuriympäristön *maiseman profiili* voimapaperille tai isolle kartongille maastonmuotojen mukaan (mäet, puusto, vesistö). Taustatiedon lähteinä voivat olla erilaiset kartat, verkkosivut, oppitunnin aineisto ja omat kokemukset.

- Kuvaa piirustukseen *kulttuuriympäristön osatekijät*: mahdolliset muinaisjäännökset, luonnon- ja perinnemaisema sekä rakennettu ympäristö.
- Kuvaa maastonmuodot. Merkitse kuvaan: mäet, puuston profiili, rinteet, korkeimmat rakennukset ja muut maamerkit. Arvioi korkeuseroja.

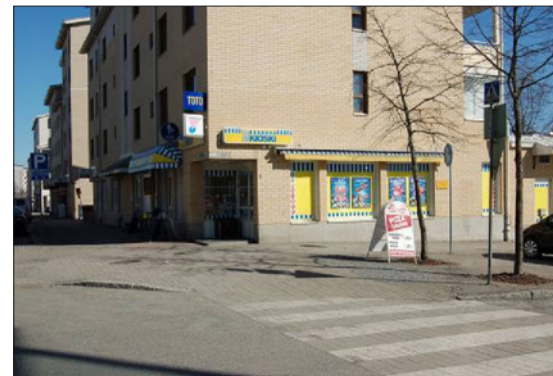
HISTORIA

1. *Tunnetko modernin kivijalkakaupan?* Tutki erilaisia kauppoja ja liiketiloja Pyörönkaaren puistokadun varrella sekä torin läheisyydessä? Miten kaupat erottuvat katukuvassa kyltein tai mainosin toisistaan? Mitä palveluita kaupat ja liikkeet tarjoavat? Mitä on päivittäistavarakauppa? Mitä tarkoittaa kaupungeista tuttu käsite ”kivijalkakauppa”?

- Tutki, onko Pyörönkaaren ”esplanadi” kauppakatu? Vertaa Kuopion keskustan Kauppakatua ja tytärkaupunki Petosen Pyörönkaarta. Millaisia eroja huomaat perinteisessä

Kauppakadussa ja modernin liikekeskuksen puistokadussa kauppoinen? Mitä myyvät Petosella lähikauppa ja kauppakeskus? Löytyykö Pyörönkaarelta erikoisliikkeitä?

- Pohdi, miten asioit lähikaupassa? Mihin aikaan asioit kaupassa, mitä liikennevälinettä käytät, missä on kaupan paikoitus, miten ostat, valitset ja pakkaat tuotteet, onko kaupassa myyjiä tai neuvontaa?
- Haastattele vanhempiasi ja kysy, mitä muutoksia he ovat huomanneet Pyörönkaaren puistokadun ja liikekeskuksen kaupoissa sekä palveluissa 1990-luvulta 2000-luvulle?

4. Ajan kerrokset

MATEMATIIKKA JA HISTORIA.

1. Miten esitätte ympäristöpolun ja sen lähialueiden (Jynkänlahti, Petonen, Rautaniemi) historian kerrokset. Käyttäkää apuna eri historiakirjoja ja vanhoja valokuvia.
 - Piirtäkää rullapaperille *aikajana* rakennetun ympäristön tärkeimmistä historian vaiheista keskiajalta tähän päivään. Käyttäkää janalla kuvia ja kirjoittakaa lyhyt esittely. Ottakaa janalle mukaan: lähialueiden torpat, pysyvä asutus 1900-luvulla, ensimmäiset pien- ja kerrostalot, koulut ja tehtaat. Muistakaa myös uusimmat rakennukset: päiväkotit, koulu, lähikauppa ja koti. Kiinnittäkää piirustus luokan seinälle ja tutkikaa asutuserroksia.
2. *Savon prikaatin matkassa Lippumäellä.* Taustaa: Maaliskuussa vuonna 1808 Lippumäen kenttävartiosta ja Jynkänlahden suulla oli tuliset paikat. Suomalaisten joukkojen Jynkän viivytysosastoa johti kapteeni J. Z. Duncker (1774–1809) ja alijohtajana oli tunnettu kapteeni K. W. Malm (1772–1826). Sotilaat olivat pääosin Kerimäen ja Sulkavan miehiä. 15. 3. 1808 Jynkän kylän (ns. Ruukinrinteen alue) lähistöllä ja Lippumäellä suomalaiset sotilaat olivat viettäneet yön vartiosta nuotiolla. Venäläisten joukot kiersivät Lippumäen länsipuolta seuraten Kuopioon vievää talvitietä Jynkänlahden perukkaan. Päivän valjettua aloitti venäläisten kenraali Tutschhoff ankan hyökkäyksen Suolammin notkelmasta nykyisen Kivenkulmantien suunnasta. Suomalaisten viivytysasema oli valmiina taisteluun. ”Kylmäverisesti liikkuvat nuo kaksi kookasta miestä, Duncker ja Malm, kuulasateessa sotilaitensa keskellä, jaellen käskyjä kuuluvalla äänellä. Vihollisella oli seitsenkertainen ylivoima. Alettiin taistellen perääntyä. Lunta oli vahvasti ja liikehtiminen työlästä. Vihollinen seurasi kintereillä ja kasakat uudistivat tavan takaa hyökkäyksensä. Ruotusotilas Paavo Rappi oli laskenut kuumenneen muskettinsa hangelle jäähtymään ja noussut itse edessä olevan kinoksen päälle, nähdäkseen paremmin ympärilleen. Ampuessaan hän oli siinä määrin tuotunut, että oli pureskellut mällinsä rikki. Juuri kun hän työnsi lehtikäärön takaisin taskuunsa, pudota tomahti haupitsipanos hänen jalkojensa juureen, kaivautui

kinokseen ja pelmautti ilmoille lumiryöpyn. Rappi tunsu putoavansa alas, kaatuen samassa selälleen ja peittyen ryöppyävään lumeen. Hänellä oli varma tunne siitä, että kanuunankuula oli katkaissut hänen jalkansa polvia myöten.” (Kyösti Wilkuna 1921)

- Tutki maastokarttaa ja historiatietoja. Retkeile maastossa ja yritä paikantaa taisteluiden joukkojen liikkeitä Petosen Lippumäellä sekä taistelupaikalla Jynkänlahden perukassa.
- Googleta hakusana Sotilaspukuja Suomen sodan ajalta (Kuopion kulttuurihistoriallinen museo verkkosivut ja työpaja-arkisto ”Tutustu Napoleonin ajan Kuopioon”). Piirrä ruotusotilas, puku ja aseistus: saappaat, housut, sotilastakki kaluunoineen ja rensselleineen, korkea koppahattu ja piilukkomusketti.
- Miten Suomen sodan aikainen näyttävä sotilaspuku poikkeaa modernista sotilaan varustuksesta? Pohdi, miksi ennen vanhaan käytössä oli värikkäitä sotilaspukuja ja nykyään maastokuvioisia asuja?
- Tutki sotataittoa eri lähteistä. Mitä olivat 1800-luvun sodankäynnissä suomalaisten joukkojen ”tuli- ja liiketaktiikka” tai venäläisten käyttämä ”motti” ja ”motitustaktiikka”?
- Kuinka paljon painoi nykyisessä painomitassa vihollisen käyttämä 8 naulan haupitsin (tykki) ammus? Naula = n. 425 g. Arvioi jaksaisitko nostella tykin ammuksia?
- Muuta jalkaväen kivääri ”tussari” menneen ajan mittojen mukaiseksi. Tutki vanhoja painomittoja eri lähteistä (verkkosivut ja historiakirjat). Tussarin piippu 1 m = _ kyy-närää? Tussari 5 kg = _ naulaa? Tussarin kantama 200 m = _ jalkaa?
- Tutki historiatietoja eri lähteistä. Arvioi, miten Lippumäen suomalaisten etuvartiosta välitettiin viesti vihollisen lähestymisestä taaempana Jynkänkylän paikkeilla oleville viivytysjoukoille?

4. Ajan kerrokset

ÄIDINKIELI.

1. *Sanaselitys* avaa ikkunan menneisyyteen tai kertoo uudesta ajasta. Tutki eri lähteistä Petosen alueen paikannimiä: Pölösen järvi (Pölösen jerfwi), Lakumäki, Litmanen ja Pyörönkaari.
 - Mistä ovat peräisin vanhat paikannimet Pölönen ja Laku? Mitkä ovat näiden paikkojen uudet nimet?
 - Tutki maasto- ja katukarttaa. Liittyvätkö Petosen alueen paikan- ja tiennimet luonnonilmiöön, henkilöön, sukuun, asuttamiseen, uuden asuinalueen rakentumiseen, elinkeinoihin, liikkumiseen, eläimiin tai merkkitapahtumiin?

4.2 TUNNISTA MUUTOKSET

ÄIDINKIELI JA ARKKITEHTUURI.

- Tutki kuvia ja kuvakulmia. Arvioi onko maisema muuttunut? Miten muutokset näkyvät?
- Valitse Pyörön koululta, keskuksesta tai kotisi läheltä jokin muutoskohde. Käytä apuna vanhoja valokuvia ja historiatietoja. Kirjoita muutoksesta ja liitä myös omia valokuviasi paikalta dokumenttiin. Tutki, onko muutos toiminut ympäristön ja ihmisten parhaaksi. Milloin ja miten muutos näkyy? Miten suhtaudut muutoksiin ympäristössäsi?
- Mistä puisto ja pihapuut kertovat kuvissa Huuhkajankujalta?

Huuhkajankujan asuinkortteli ja puistoalue vuonna 2009.

Huuhkajankujan asuinkortteli 1-3 vuonna 1995.

Musta-valko valokuva Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, kuva-arkisto; Antti Gävert.

5. Arkkitehtoninen tila

Rakennukset, pihapiirit ja luonnonympäristö muodostuvat tiloista. Rakennettu ja luonnon muovaama tila puhuu ja kertoo omalla olemuksellaan. Pohtikaa, mitä voi olla tilan kieli? Arkkitehtoniseen *tilaan vaikuttavat tekijät*: muoto, ulottuvuudet (pituus, leveys, korkeus), rytmi, viiva, liike, pisteet, valo, varjo, pinta, syvyys, väri, ääni, materiaali ja rakennustekniikka sekä aika ja muistot. Yhdessä nämä vaikuttavat arkkitehtuurin ”tyyliin” ja ihmisten tilakokemukseen. Ne ovat rakennusten kieltä. Tyyli kertoo rakennuksen ominaispiirteistä.

5.1 LUE JA TALLENNA YMPÄRISTÖÄSI

ARKKITEHTUURI.

1. *Arkkitehdin kädenjälki*. 1980–90 -luvun postmodernissa koulutilassa korostuivat suljetut luokkahuoneet ja ns. käytäväkouluperinne. Arkkitehtoninen kokonaisilme muuttui yleisesti monimuotoisemmaksi 1970-luvun elementtirakentamiseen verrattuna. Nähtävillä on tyylien, materiaalien ja muotojen vaihtelua. Ala-asteille oli tyypillistä ns. solukoulu, jossa kotiluokat järjestettiin luokka-asteittain yhteisen soluaulan ympärille. Tämä malli on edelleen yleinen. Pyörön koulun keskus on ruokala ja korkea aula, joka jakaa sisäisen liikenteen. Luokkasiipien erilaista luonnetta korostaa korkea tai matala käytävätila. Matalan käytävän katto on taitteinen ja muistuttaa metro- tai junavaunua. Korkeassa käytävässä on luonnonvaloa ja rakenteita, jotka luovat tunteen rakennuksesta rakennuksen sisällä. Ruokala avautuu ulos pihan keskusaukiolle. Ruokalaan luo rauhaisan ja hämyisen tunnelman voimakkaasti alas laskeutuva kattolape. Koulu rakennettiin 1990-luvun vaihteen lama-ajan myötä ja sen arkkitehtuurisuunnitelmassa voi havaita säästöjen vaikutusta. Koulun tiloja jouduttiin ”supistamaan” tavalla, mikä näkyy tilavaikutelmassa sekä mittasuhteissa: avarasta pihapiiristä ja aukioilta sisään tultaessa tuntuu kuin koulua olisi hiukan puristettu kasaan.

Käytävätilat luokkasiivissä ja koulun keskiosassa.

- Mitä arkkitehtuurikieltä puhuvat koulun veistokselliset muodot, rakennustaidetaide ja tilataide? Etsi aukot, viivat, liike, valo ja varjo, muodot, rytmit, värit jne.
- Valokuvaa millainen on avoin ja suljettu tila?

5. Arkkitehtoninen tila

2. Lue kouluasi.

- Millaista symboliikkaa, eli vertauskuvia löydät koulun tiloista, rakennusmuodosta ja tilataiteesta?
- Mitä kertovat eri siipien rakennusmuodot?
- Miltä sinusta tuntuu, kun tulet avoimesta ulkotilasta sisälle kouluun. Tarkkaile miten aistit tilojen mittasuhteet.
- Miten eroavat toisistaan koulun moni-ilmeiset tilat: oleskeluun, oppimiseen, liikkumiseen ja rauhoittumiseen?

Postmodernia kieltä sisällä ja ulkona.

LIIKUNTA JA MATEMATIIKKA.

1. *Tutustu leikkien ympäristöön.* Leiki koulun pihalla, puistossa ja aukioilla. Näin tutustut kiviin, kivetyksiin, laattoihin, kaiteisiin, telineisiin, kantoihin ja puun juuriin.

Mittari

Kun leikkiporukka on koossa, valitaan mittari. Mittari päättää aluksi hiljaa itsekseen, mikä on se eläin tai esine, esim. ”lohikäärme”, jota hän leikin lopuksi osoittaa. Mittari laittaa silmät kiinni ja ympärillä olevat kaverit pyörittävät mittaria. Pyörimisen lopuksi, kun vauhti pysähtyy, mittari ojentaa kädet eteen ja osoittaa kuka pelaajista on lohikäärme. Lohikäärme jää vuorostaan mittariksi

2. Mittaa torin pinta-ala ja leiki ympyrässä.

- Laskekaa Pyörön torin aukion keskellä olevan kivetyksen pinta-ala uloimman ympyrän kaaren ja sen halkaisijan mukaan. Käyttäkää mittaamisessa sopivaa mittatikkua tai jalkamittaa.
- Arvioikaa torin kokonaispinta-ala käyttäen kivetyksen geometrisia perusmuotoja, säteitä, halkaisijoita, kaaria, lävistäjiä ja sivuja.
- Leikkikää hippaa torin kivetyksen keskusympyrässä siten, että hippa saa liikkua vain ympyrän valkoisia tai punaisia kiviä pitkin ja muut pelaajat vapaasti ympyrän sisällä.

5. Arkkitehtoninen tila

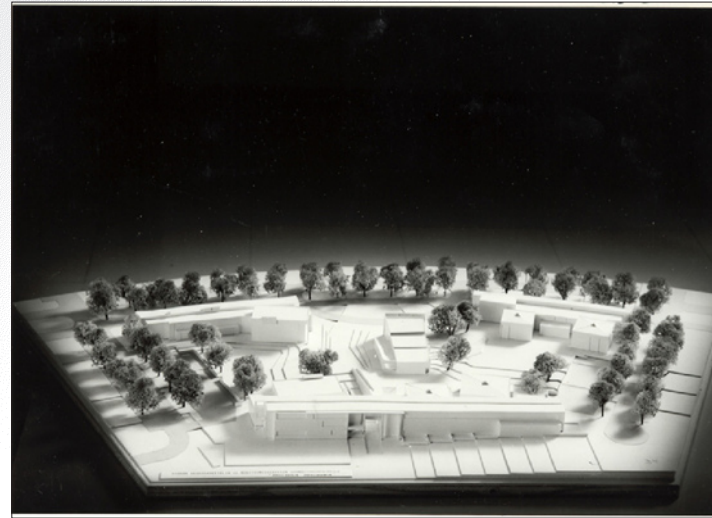
5.2 TEHTÄVÄ RAKENNUSTUTKIJANA

ARKKITEHTUURI JA KUVATAIDE.

1. *Tutustu arkkitehtuurikilpailuun ja tytärkaupunkiin.*

Taustaa: Pyörön kerrostalo- ja liikekeskus on rakentunut 1980-luvun puolivälissä järjestetyn yleisen arkkitehtuurikilpailun pohjalta. Voittaneen kilpailusuunnitelman laativat arkkitehdit Reino Helminen ja Olli Elo. Petosen alueen suunnittelusta ja kokeilukoh-teista kaupunki sai Suomen arkkitehtiiton myöntämän palkinnon. Suunnitelmassa tytärkaupungin luonnetta korostaa Pyörönkaaren leveä, pitkä, kaareva ja mittasuhteil-taan kaupunkimainen katutila. Pyörön julkisten palveluiden keskuskorttelin ja moni-toimikeskuksen kilpailu järjestettiin vuonna 1988. Suunnitelmaan kuului esittää seura-kuntatalon, kirjaston ja sosiaali- sekä terveysaseman kokonaisuus. Kilpailun voittaneen suunnitelman laativat arkkitehdit Matti Kärkkäinen ja Paula Huotelin. Suunnitelman pohjalta valmistuivat vuonna 1999 Petosen seurakuntatalo ja vuonna 2003 Petosen vapaa-ajan keskus Pinari.

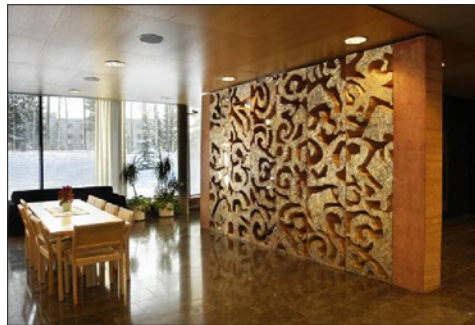
- Tutki valokuvaa vuodelta 1988 keskuskorttelin pienoismallista ja ilmakuvaa Petosen alueelta vuodelta 1995. Millainen oli keskuskorttelin tila?
- Miten keskuskorttelin keskeinen asema ja arvokkuus ilmenevät pienoismallissa? Pohdi mallin avulla mistä tietää, että olet Kuopion tytärkaupungissa?
- Millaiseksi oli suunniteltu puistokadun ja sen poikittaisakselin suuntainen liikenne?
- Tutki pienoismallin julkisia rakennuksia. Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja huomaat niissä ja nykyisen aukion sekä korttelin rakennusten välillä?

Musta-valko valokuvat Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, kuva-arkisto.

6. Materiaalimaailma

Pohtikaa, miten rakennusmateriaalit voi tunnistaa? Mitkä materiaalit ovat kestäviä, ekologisista ja kierrätettäviä? Millaiset materiaalit näyttävät kauniilta? Kun puhutaan kauniista tai rumasta ympäristöstä, käytetään kuvailua, tulkintaa ja arvottamista.

Petosen seurakuntatalon aula Pauno Pohjolaisten veistos. Kuva Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, kuva-arkisto; Kari Jämsén.

6.1 HUOMAA YKSITYISKOHDAT JA ESTEETTISYYS

HISTORIAN TEHTÄVÄ

- Miten historia, eli ajan kuluminen ja jatkuvuus näkyvät rakennusmateriaaleissa: värimuutokset, korroosioerrokset, kolhut, korjaukset jne.? Kuluvatko kivet kivi-rappusissa? Mitä on ns. ajan patina? Mitkä materiaalit ovat aikaan sidottuja, eli muodissa vain hetken?

ARKKITEHTUURIN TEHTÄVÄ

- Katso rakennuksien kivijalkaa, runkoa, vuorausta, aukkoja, katetta, materiaalin pinta ja pinnan rakennetta sekä värejä.
- Kerro, mitä postmoderneja materiaaleja tunnistat rakennusten sisä- ja ulkoasussa?
- Tutki suurennuslasilla, millaisia pinnan yksityiskohtia näet uusissa rakennusmateriaaleissa?

ÄIDINKIELEN JA KUVATAITEEN TEHTÄVÄ

- Valokuvaa kaunis ja esteettinen rakennus sekä sen yksityiskohta sisä- tai ulkotilassa.
- Kirjoita pohdintaa, onko esteettinen miellyttävää, kaunista, kestävää vai aitoa?
- Miksi epämiellyttävä rakennus tai tilakokemus voi olla myös kaunis?
- Miten ”kauneus on katsojan silmissä”?
- Miten kauneutta voi oppia erottamaan ja lukemaan rakennuksissa?

7. Tee kohde tutuksi

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet säilyvät parhaiten, jos ne ovat tuttuja meille kaikille. Polkutehtävien jälkeen on hyvä koota yhteen rakennuskohteen tutkimustieto ja jakaa tietoa kulttuuriympäristöstä asukkaille, koulun oppilaille sekä ympäristön suunnittelijoille. Yhdessä tutkituista kohteista tulee läheisiä paikkoja. Kun tunnet ympäristösi, tiedät kuka olet, mistä tulet ja minne menet.

7.1 ARVOSTA YMPÄRISTÖÄSI

ÄIDINKIELI JA KUVATAIDE

1. Pohtikaa miksi ympäristön hoitaminen ja tutkiminen on tärkeää? Millaiset kohteet ovat arvokkaita kaupunginosan asukkaille ja erityisesti lapsille sekä nuorille? Arvokkaita nyt tai sadan vuoden päästä

- Mitä mielestänne tarkoittaa seuraava lainaus:

”Oman maasi tanterille, siihen juures juurruttele, yheksän sylen syvähän. Yksi juuri maaemähän, toinen vesiviertheesen, kolmas on kotimäkehen.” (Kalevala)

2. Suunnittele Petosen kulttuuripuisto.

- Valitse kartalla sopiva kulttuuripuiston paikka lapsille ja nuorille. Pohdi, sijaitseeko puisto näkyvällä julkisella paikalla vai piilossa? Ketkä rakentavat puiston? Kuka hoi-
taa puistoa?
- Kirjoita lehtiartikkeli (yleisöosasto), mitä luonnon- ja rakennetun ympäristön historiaan tai nykyaikaan viittaavia toimintoja, tapahtumia tai ilmiöitä ottaisit puiston vetonaulaksi? Miten ja kenelle markkinoisit kulttuuripuistoa?
- Sopisivatko luontoretkeä, piknikpaikka, konsertti-, teatteri- ja tanssilava, seinäkiipeily, minigolf, skeittiramppi tai kioski puistoosi?

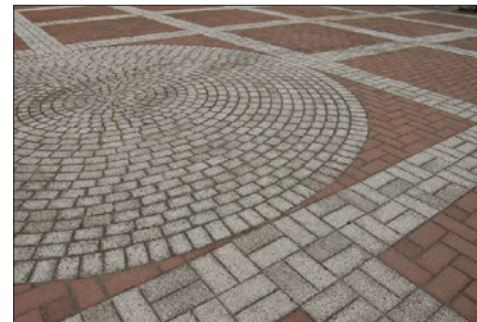
- Suunnittele kulttuuripuistosi esite. Käytä valokuvaa ja iskevää mainostekstiä. Muista kohderyhmä, aukioloajat ja puistokartta.

7.2 VALMISTA KOKONAISELÄMYS

KUVATAIDE JA KÄSITYÖ.

1. *Pyörön taidekaari ja puistokadun ebostus.* Taiteen avulla voidaan korostaa Petosen kaupunginosan henkeä ja sen arvokkaita ominaispiirteitä. Taideteokset: tapahtumat, veistokset, tilataide, näyttelyt ja konsertit asuinalueellasi luovat kaupunkikulttuuria.

- Suunnitelkaa yhdessä Pyörön taidekaari. Piirtäkää puistokadun ja keskuskorttelin alueen kaavakartta. Jakakaa tehtävät ryhmille ja kuvatkaa suunnitelmaan, missä osassa puistokadua sijaitsevat tilat yleisötapahtumille, veistoksille, tilataiteelle, näyttelyille ja konserteille. Piirtäkää tarkempi suunnitelma esim. näyttelytilasta.
- Valmistakaa taideteoksista pienoismallit. Esittäkää teoksen tilavaikutelma, aihe, materiaalit, väri, muoto, koko, suhde ympäristöön ja ihmisiin.

Torin kivipäällysteen kuviot ja puistokadun liikennemerkit kiinnittävät huomiota.

7. Tee kohde tutuksi

- Suunnitelkaa yhdessä esplanadin puiston ehostus. Puistokadulta puuttuu lähes kokonaan esteettiset maamerkit ja huomiopisteet. Huomaa, että liikennemerkit kadulla ovat tarpeen, mutta nykytilanteessa ne hallitsevat puisto- ja katunäkymää.
- Piirtäkää siisti ja moderni puistosuunnitelma. Käyttäkää suunnitelman pohjana asemakaava- tai katukarttaa. Jakakaa tehtävät ryhmille ja piirtäkää ns. esplanadin tekijät mm. vesiaihe suihkulähde, jäätelökioski, soittolava, patsaita, koristepensaita ja -kukkia, oleskeluaukio, penkit, kivetyksiä ja hiekkakäytävä. Kiinnittäkää huomiota puistokalusteiden ulkonäköön, jotta ne miellyttävät silmää, mutta ovat toimivia ja kestäviä.
- Kuvatkaa suunnitelmaan merkein, missä sijaitsevat puistokadun eri toiminnot, taide ja kalusteet.

2. Moderni vartioasema ja piknikmaja

- Tutustukaa kartalla lasten ja nuorten suosimiin retkipaikkoihin Petosella. Sijaitsevatko ne korkeilla näköalapaikoilla vai veden äärellä?
- Jakakaa ryhmille eri tehtävät ja suunnitelkaa Litmasen lammen ympäristöön maja piknikkiä varten. Tutkikaa majalle sopiva paikka kartalla. Tehkää keväällä tai syksyllä retki lammelle. Pohtikaa majan muotoa, materiaaleja, rakennetta ja tarvittavat toiminnot sekä kalusteet. Kukin ryhmä piirtää koulussa majasuunnitelman. Miettikää majalle sopiva mittakaava ympäristössään.
- Valmistakaa majan pienoismalli luonnonmateriaaleista paikanpäällä Litmasen lammella.
- Suunnitelkaa Lippumäen länsisivun kalliolle moderni vartioasema tai -torni, jolta on hyvä tarkkailla ympäristöä ja nauttia ilta-auringosta. Tehkää keväällä tai syksyllä retki Lippumäelle. Pohtikaa aseman sijaintia, muotoa, materiaaleja, rakennetta, tarvittavat toiminnot sekä kalusteet esim. eväiden syöntiin. Kukin ryhmä piirtää koulussa aseman suunnitelman. Keskustelkaa, miten Lippumäen ympäristö saataisiin viihtyisäksi ja siistiksi.

- Valmistakaa lopuksi yhdessä aseman pienoismalli luonnonmateriaaleista paikanpäällä Lippumäellä.

8. Kirjallisuus ja lähteet

Kuopion kulttuuriympäristö – strategia ja hoito-ohjeet 2008.

Korpelainen Heini, Kaukonen Hille, Räsänen Jaana, 2004. Arkkitehtuurin A B C. Löytöretki rakennettuun ympäristöön.

Kuopion arkkitehtuuri ja kaupunkirakennustaide 2007. Kuopio 2007.

Leo Kosonen, 2007. Suomen ympäristö 36/2007 Kuopio 2015. Ympäristöministeriö Helsinki 2007.

Rakennusperintömme, 2001. Kulttuuriympäristön lukukirja. Hämeenlinna.

Riekkä Helena, 2005. Kuopion kaupungin rakennushistoria. Kuopio.

Rokka Pekka, Järnfors Leena, Nieminen Matti, 1998. Ennen vanhaan. Perinnekirja. Jyväskylä.

KOULUN NIMI	TÄYTTÄJÄ
PÄIVÄYS	RAKENNUSKOHTEN INVENTOINTI
LÄÄNI KUNTA KAUPUNGINOSA	INVENTOINNIN KOHDE, OSOITE PÄIVÄYS
JULKISIVUMUODOT	KATTOMUODOT
IKKUNA – JA OVIJAKO	YKSITYISKOHTIA
RAKENNUSOSIEN MATERIAALIT	VÄRIT
SOKKELI SEINÄT KORISTEOSAT IKKUNAT OVET VESIKATTO	
PIIHA-ALUE JA YMPÄRISTÖ	